

GEÇ ANTİK ÇAĞDA SMYRNA'NIN SU YOLLARINA İLİŞKİN BAZI BELGELER

Ergün Lafli¹

Özet

Bu kısa bildiride Geç Antik Çağ Smyrnası'nın elimizde kalan en önemli kalıntılarından olan Yeşildere ve Kızılçullu su yollarına ilişkin 20. yy.'ın başına ait 7 adet belge sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Smyrna, Yeşildere, Kızılçullu, Geç Antik Çağ, aquaduct, Georg Weber.

Ana Metin

Antik Çağ su yolları konusu Klasik Arkeoloji biliminde bir disiplin haline gelmiş olup, uzun süreden beri "Cura Aquarum" başlıklı toplantılar yolu ile konu güncel tutulmakta ve bu konudaki çalışmalar bu sempozyumların kitaplarında yer almaktadırlar. İ.S. 4. ile 7. yy.'lar arası Geç Antik Çağ dünyasının en önemli su yapılarından biri hiç kuşkusuz aquaductlar, yani su kemerleridir. Geç Antik Dönem Anadolu'sunda en iyi bilinen aquaductları 100.000 üstü nüfusa sahip, o dönemin önde metropollerinden Ephesos, İstanbul ve Smyrna'nın su yollarıdır. Hellenistik ve Roma devirlerinde 100.000'in üstünde bir nüfus ile karşımıza çıkan Smyrna, nüfus ve yayılım alanı bakımından Anadolu'nun en büyük beş kentinden biriydi. Bu denli büyük bir nüfus kitlesini besleyecek su ihtiyacı iyi bir su donanım şebekesi gerektiyordu. Bu nedenle Smyrna kentinin varolduğu İ.Ö. I. binin başlarından İ.S. 13. yy.'a kadarki uzun süreçte sürekli olarak su yollarına sahip olmuştur. Smyrna'nın Antik Çağ'a ait su yolları ile ilgili olarak Roma devri öncesine ait neredeyse hiçbir bilgiye sahip değiliz. Bilgilerimiz daha ziyade Geç Antik Çağ ile beraber yoğunlaşmaktadır. Mühendis (1840-1910)'in 1898 ve 1904-1905 tarihli iki ana makalesinde (Die Wasserleitungen von Smyrna, I ve II, Jahrbuch des deutschen Archäologischen Instituts 14, 1889, sf. 4-25 ve 167-188; Wasserleitungen in kleinasiatischen Städten, Jahrbuch des deutschen Archäologischen Instituts 19, 1904, sf. 86-101, ve aynı dergi 20, 1905, sf. 202-210) Smyrna'nın Geç Antik çağ aquaduktlarına ve diğer su yollarına ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Smyrna Antik Kenti'ne Roma ve Bizans devirlerinde su taşıyan güzergahlar Georg Weber² ve Ünal Öziş ile ekibi³ tarafından çalışılmıştır. Antik kentin

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üni., Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Buca, İzmir. - elafli@yahoo.ca

² Weber 1889 ve Weber 1904/1905.

³ Öziş/Özdemir/Kosova/Çördük 1999

su ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilen bu su iletim hatlarından bazılarının kalıntıları halen görülebilmektedir. Bunlar sırasıyla şu kalıntılardan oluşur:

1. Kadifekale'nin eteklerinde, Kemer Çayı üzerinde hala ayakta duran Kızılçullu su kemerleri (res. 1) Kemer Çayı'nın öte tarafından kente gelen suyun akışını düzenlerdi. İki sıra halindeki kemerlerin inşaatında taş, tuğla ve Roma harcı kullanılmıştır. Kızılçullu kemerleri, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar tarafından çeşitli kez onarıldı ve uzun süre kullanıldı. Kaynaklarda „Gaius Sextillius Pollio Aquaduct“ü olarak da tanınan bu kemerler Yeşildere Yolu ile Üçyol ve Yağhaneler'den gelen yolun Şirinyer'e döndüğü noktada yer alır ve G. Weber tarafından Geç Antik Çağ'a tarihlendirilmiştir.
2. Smyrna'ya doğu yönden su ileten ve bugün Karapınar su yolu olarak bilinen su iletim hattının Yeşildere Çayı ve Yolu üzerinden geçen su kemeri onarım görmüş haliyle ayakta durmaktadır. Bu su kemerinin mevcut malzeme ve işçiliği Geç Roma dönemini işaret etmekle birlikte, daha erkene, Roma İmparatorluk döneminin başına tarihlendirenler de vardır.
3. Bir başka su kemeri de Kızılçullu su kemerinin hemen güneyinde bulunan „Vezir Suyu“ olarak bilinen su iletim hattına ait su kemeridir. Su kemerinin 1674'de Vezir Fazıl Ahmet Paşa tarafından inşa ettirildiği ileri sürülmektedir.
4. Ayrıca İzmir'in güneydoğusundan, Buca'nın doğusundaki Kanlıgöl-Kaynaklar yöresi sularını Melez Çayı'nı yüksek su kemeriyle aşarak, Kadifekale'nin doğu eteklerinden dolaşarak ileten antik ve daha sonraki dönemlerde de kısmen yararlanılmış olan „Buca su yolları“ da bu listeye eklenebilir.

Tüm bu çalışmalarda Smyrna kentinin kamu yapılarının ve ana merkezinin bulunduğu Kemeraltı bölgesine bu su yollarının bağlantısı tam olarak araştırılamamıştır. Ayrıca bu su yollarının Helenistik çağdaki varlıkları, tam olarak ne zaman inşa edildikleri gibi sorular hala yanıt bekleyen konulardır. Smyrna aquaductlarının yapım malzemesi olarak kullanılan taş cinsleri ve harçlar, yapım teknikleri ile duvar işçilikleri ileriki yıllarda üzerinde derinlemesine araştırma yapılması gereken konulardır.

Bu kısa yazıda sunduğum 7 adet fotoğraf ya da karpotal 20. yüzyılın başında Yeşildere (res. 2-5) ve Kızılçullu aquaduct'larının (res. 7-8) durumunu ortaya sermektedir. Gelecekte yapılacak derinlemesine araştırmalarda bugün oldukça zor bir şekilde takip edilebilen bazı Geç Antik su yollarının bu belgeler sayesinde ile daha derinlemesine anlaşılacağı aşikardır.

Kaynaklar

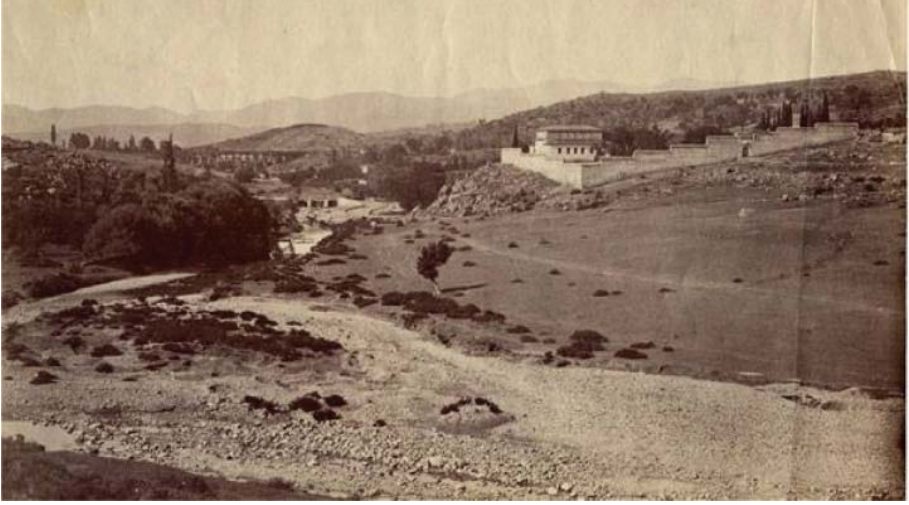
- Öziş, Ü., Özdemir, Y., Kosova, A., Çördük, A. (1999), „İzmir'in Tarihi Su Getirme Sistemleri“, burada: İzmir Su Kongresi. 4-5 Haziran 1999, 45-56.
- Weber, G. (1889) „Die Wasserleitungen von Smyrna I und II“, Jahrbuch des deutschen Archäologischen Instituts, 14/1889, ss. 4-25, ss. 167-188, lev. 2-3.
- Weber, G. (1904/1905), „Wasserleitungen in kleinasiatischen Städten“, Jahrbuch des deutschen Archäologischen Instituts, 19/1904, ss. 86-101; ve 20/1905, ss. 202-210.

Şekil 1 - Kızılçullu aquaduct'ünün günümüzdeki hali.

Şekil 2 - Yeşildere Vadisi'ndeki aquaduct'lerin 20. yy. başındaki görüntüsü.

Şekil 3 - Yeşildere Vadisi'ndeki aquaduct'ün 20. yy. başındaki görüntüsü; ön yüzde Rum Prophetes Elias Kilisesi ve manastır kompleksi görülmektedir.

Şekil 4 - Yeşildere Vadisi'ndeki aquaduct'ün 20. yy. başındaki daha yakın çekilmiş bir görüntüsü.

Şekil 5 - Yeşildere Vadisi'ndeki aquaduct'ün İzmirli Levanten fotoğrafçı Rubellin tarafından çekilmiş yakın bir görüntüsü.

Şekil 6 - İzmir'e ait bir kartpostalda bir kısmı resmedilmiş olan aquaduct.

Şekil 7 - Kızılçullu aquaduct'ünün 20. yy'ın başındaki hali.

Şekil 8 - Kızılçullu aquaduct'ünün olduğu yerden 20. yy'ın başındaki Buca Amerikan Koleji binasına bir bakış.